

Central European Education Institute (Bratislava, Slovakia)
National Institute of Economic Research (Batumi, Georgia)
Batumi Navigation Teaching University (Batumi, Georgia)
Regional Academy of Management (Kazakhstan)
**Public Scientific Organization «Ukrainian Assembly of Doctorsof Sciences
in Public Administration» (Kyiv, Ukraine)**
Interregional Academy of Personnel Management (Kyiv, Ukraine)
**Institute of Vocational Education of the National Academy
of Pedagogical Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)**
Institute of Professional Qualifications (Kyiv, Ukraine)
supported by
**Financial and Economic Scientific Union and Publishing house
«INTERNAUKA» (Kyiv, Ukraine)**

Abstracts of scientific papers
**VIII INTERNATIONAL
SCIENTIFIC CONFERENCE**
«SCIENCE AND GLOBAL STUDIES»

May 17, 2021

Prague, Czech Republic
2021

Central European Education Institute (Bratislava, Slovakia)
National Institute of Economic Research (Batumi, Georgia)
Batumi Navigation Teaching University (Batumi, Georgia)
Regional Academy of Management (Kazakhstan)
Public Scientific Organization «Ukrainian Assembly of Doctorsof
Sciences in Public Administration»(Kyiv, Ukraine)
Interregional Academy of Personnel Management (Kyiv, Ukraine)
Institute of Vocational Education of the National Academy
of Pedagogical Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)
Institute of Professional Qualifications (Kyiv, Ukraine)
supported by
Financial and Economic Scientific Union and Publishing house
«INTERNAUKA» (Kyiv, Ukraine)

Збірник тез наукових праць

VIII МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ

«SCIENCE AND GLOBAL STUDIES»

«17» травня 2021

Сборник тезисов научных трудов

VIII МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ

«SCIENCE AND GLOBAL STUDIES»

«17» мая 2021

Abstracts of scientific papers

VIII INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

«SCIENCE AND GLOBAL STUDIES»

May 17, 2021

Prague, Czech Republic
2021

S40 «Science and Global Studies»: Abstracts of scientific papers of VIII International Scientific Conference (Prague, Czech Republic, May 17, 2021) / Financial And Economic Scientific Union, 2021. — 50 p.

Compilation of the materials of the VIII International scientific conference: «Science and Global Studies».

All materials are published in the original language in author's edition.

The editors do not always share the opinions and views of the author. Responsibility for the accuracy of facts, names, geographical names, quotes, numbers and other information is held by the authors of the publications.

Using scientific ideas and materials from this compilation, References to authors and publications are mandatory.

Chairman of the Organizing Committee:

Romanenko Yevhen — Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Vice-Rector from Scientific Work of the National Aviation University, Academician of the International Personnel Academy and Academy of Sciences of Public Administration, Honored Lawyer of Ukraine

Co-Chairs of the organizing committee:

Kovalenko D. I. — PhD in Economics, Associate Professor, Sedator of the financial and economic scientific council and the Publishing house “Internauka”.

Motrenko T. V. — Doctor of Philosophy, Professor, Professor, Department of Public Administration, Interregional Academy of Personnel Management, Academician of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine.

Zhukova I. V. — Candidate of Sciences in Public Administration, Associate Professor, Deputy Director for Educational Work of the Educational and Scientific Institute of Management and Psychology of the University of Education Management, Executive Director of the Presidium of the public organization “Ukrainian Assembly of Doctors of Sciences in Public Administration”.

Members of the organizing committee:

Miriam Zajacová — PhD, MBA, konateľka Central European Education Institute, s.r.o.

Badri Gechbaia — Doctor of Economics, Associate Professor, Director of National Institute of Economic Research, Georgia (Georgia).

Midelski Sergey — Professor of Regional Academy of Management, President of the Regional Academy of Management (Kazakhstan).

Skrynkovskyy Ruslan — PhD in Economics, Associate Professor, Corresponding Member of the Ukrainian Academy of Sciences (Lviv, Ukraine).

Kurylo Lyudmyla — Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of Department of Marketing and Business Management, National University of Kyiv-Mohyla Academy (Kyiv, Ukraine).

CONTENTS

SECTION 1. ACCOUNTING, ANALYSIS AND AUDIT	6
Мостовенко Анастасія Іванівна, Назарова Каріна Олександрівна Використання інформаційних технологій в аналізі господарської діяльності	6
Яценко Наталя Михайлівна, Попадюк Ольга Олександрівна, Чорна Марія Олександрівна Сучасні тенденції розвитку звітності в умовах сталого розвитку	10
SECTION 2. PUBLIC ADMINISTRATION, SELF-GOVERNMENT AND PUBLIC SERVICE.....	14
Геворкян Артем Юрійович Ідентифікація та шляхи подолання загроз інформаційному суспільству як фактор зміцнення національної безпеки.....	14
SECTION 3. ECONOMY AND MANAGEMENT OF THE NATIONAL ECONOMY	18
Абдуллаев Рамзи Эльбрус оглы Роль инвестиций в аграрную инфраструктуру	18
Садыгов Юнус Муса оглу Аграрно-перерабатывающая промышленность в Азербайджане и направления ее устойчивого развития.....	24
SECTION 4. ECONOMICS OF TOURISM	28
Покоłodна Марія Миколаївна, Салій Вікторія Сергіївна Особливості проведення та потенціал природознавчих екскурсій в Харківському регіоні	28
SECTION 5. MATHEMATICAL METHODS IN ECONOMICS.....	32
Григорян Манушак Айвазовна Методические принципы оптимизации межотраслевой структуры агропромышленного производства.....	32
SECTION 6. LAW	36
Yakushchenko Yuliia, Hrybachova Iryna Essential features of a surrogacy contract in Ukraine.....	36

Павлига Анастасія Вадимівна	
Переваги та недоліки використання гідроенергетики світу в умовах сьогодення	40
SECTION 7. MANAGEMENT	42
Колодіч Юлія Ігорівна	
Проектний менеджмент як сучасний інноваційний інструмент управління розвитком закладу вищої освіти.....	42
SECTION 8. ECONOMICS AND ENTERPRISE MANAGEMENT.....	46
Нечипорук Наталія Віталіївна	
Особливості обліково-аналітичного забезпечення корпоративної соціальної звітності	46

Section 1.

ACCOUNTING, ANALYSIS AND AUDIT

Мостовенко Анастасія Іванівна
студентка факультету фінансів та обліку
Київського національного торговельно-економічного університету
м. Київ, Україна

Назарова Каріна Олександрівна
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансового аналізу та аудиту
Київський національний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В АНАЛІЗІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Наразі світ перебуває у постійному розвитку, підприємницька діяльність не стає виключенням. Постійна трансформація ведення діяльності підприємств, оновлення ведення обліку, розвиток нових напрямів діяльності породжує нові проблеми, які потребують пошуку нових шляхів їх вирішення. Одним з найважливіших аспектів для успішної діяльності підприємства є постійний аналіз його діяльності, черпання та використання інформації отриманої під час його провадження.

Аналіз господарської діяльності (далі АГД) — комплексне вивчення економічної діяльності підприємств, об'єднань, установ за певний період з метою підвищення її ефективності [1].

У сьогоденні ручне проведення АГД є давно вже не актуальним, більшість, як окремих спеціалістів, так і підприємств, вже давно почали використовувати інформаційні технології у процесі аналізу.

Інформаційне забезпечення — це сукупність форм документів, нормативної бази і реалізованих рішень щодо обсягу, розміщення і форм організації інформації, яка циркулює в системі автоматизованого оброблення економічної інформації чи в інформаційній системі [2].

Сучасні основні вимоги до інформаційного забезпечення [3]:

- інформаційне забезпечення має бути достатнім для використання всіх функцій інформаційної системи;
- для кодування інформації, що використовується як на об'єкті управління, так і на вищому її рівні, необхідно використовувати погоджені класифікатори;
- інформаційне забезпечення цієї інформаційної системи має бути поєднане з інформаційним забезпеченням інших систем, з якими воно взаємодіє;
- форми документів і відеокадрів, які вводяться системою, мають відповідати вимогам стандартів, технічним характеристикам терміналів, а також погоджені з замовником;
- сукупність інформаційних масивів організовуються у вигляді бази даних на машинних носіях;
- інші вимоги.

Основною базою для розрахунків є саме система бухгалтерського обліку, що ведеться на підприємстві. Основною перевагою сучасних інформаційних систем є їх постійний зв'язок з актуальними даними інформаційної бази підприємства, що дає змогу досить швидко аналізувати не лише ретроспективний, а й оперативний. Таким чином система інформаційного забезпечення, яка є складовою частиною системи автоматизованого збирання та обробки інформації, забезпечує [3]:

- актуальність інформації, оскільки вона отримується та обробляється в ритмі виробництва і відображає реальний стан об'єкта управління на певний момент часу;
- об'єктивність даних;
- повноту відображення процесів та явищ;
- погодженість та інформаційну єдність показників, їхній взаємозв'язок і взаємозалежність.

Термін «інформаційне забезпечення» включає [4]:

1. Інформацію, яка необхідна для управління економічними процесами, та яка міститься в базах даних інформаційних систем;
2. Створення інформаційних умов функціонування системи, забезпечення необхідною інформацією, включення в систему засобів пошуку, отримання, збереження, накопичення, передавання, обробки інформації, організація банків даних.

На початку розвитку інформаційних технологій програма Excel була найрозповсюдженішою, але згодом було розроблено багато як вітчизняних, так і іноземних програм націлених на АГД та наявністю взаємозв'язків з інформаційною базою підприємства. До таких програмних забезпечень можна віднести: Oros Analytic, Alcar

Strategic Financial Planning System, Business Insight, ithink, iDecide 2000, Advanced Financial Statement Analysis, ІНЕК — Аналітик, Audit Expert, Project Expet. Нажаль жодна з наведених програм не задовольняє повністю потреби сучасних підприємств, але відповідно і має свої переваги. При обранні потрібного забезпечення у першу чергу варто звертати увагу на діяльність аналізованого підприємства та на цілі проведення АГД [5].

Інформаційне забезпечення аналізу господарської діяльності включає такі поняття як інформація, інформаційний потік (внутрішній та зовнішній), інформаційна система, інформаційна технологія, комунікативне середовище, канали руху інформації, носії та передавачі інформації [4].

Основою ж для проведення АГД є саме інформація. Інформація — це дані та відомості, представлені у різних видах. Основними показниками якості інформації для проведення АГД є [4]:

- повнота (інформація викладена у достатньому обсязі для проведення АГД);
- доступність (можливість процедур отримання необхідної інформації);
- актуальність (на момент проведення використання інформації ступінь зберігання та значущості інформації має бути високим);
- своєчасність (на момент проведення АГД інформація надається у зазначені терміни);
- точність (характеризується ступенем близькості параметра аналітичної оцінки і його дійсного значення, що відображається інформацією);
- достовірність (інформація відображає реальний стан об'єкта достатньо точно);
- зрозумілість (можливість однозначного трактування інформації);
- істотність (інформація має бути достатньо важливою й рівноцінною до використаних для її одержання та обробки ресурсів).

В цілому, цінність інформації визначається цілою сукупністю критеріїв, які можуть змінюватися відповідно до цілей її використання та безпосередньо особливостей об'єкту, що аналізується.

Загалом, можна висловити думку, що інформаційні системи є невід'ємною частиною сучасного проведення аналізу господарської діяльності підприємства. Хоча, наразі інформаційні технології у даному напрямку є неідеальними, але з часом, шляхом постійного удосконалення, розвитку й оновлення інформаційне забезпечення почне задовольняти куди більший спектр потреб сучасних підприємств.

Таким чином варто сказати, що розвиток відбувається однозначно у вірному напрямку, до найбільш повного сучасного забезпечення аналізу господарської діяльності.

Література

1. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1. / Редкол.: ...С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. К.: Видавничий центр «Академія», 2000. 864 с.
2. Інформаційні системи і технології в статистиці [Електронний ресурс] // library.if.ua. 2003. URL: <https://library.if.ua/book/80/5658.html>.
3. Паюсова В. В. Теоретичні та практичні аспекти застосування інформаційних технологій в економічному аналізі [Електронний ресурс] / В. В. Паюсова, І. К. Кухаренко // Львівський державний інститут новітніх технологій та управління ім. В. Чорновола. 2007. URL: http://vlp.com.ua/files/06_31.pdf.
4. Сутність процесу забезпечення аналізу господарської діяльності інформацією і вимоги до неї [Електронний ресурс] // Pidru4niki. 2020. URL: https://pidru4niki.com/1784110953638/ekonomika/sutnist_protsezu_zabezpechennya_analizu_gospodarskoyi_diyalnosti_informatsiyeyu_vimogi_neyi.
5. Заросило А. П. Сучасні інформаційні технології для аналізу господарської діяльності підприємств / А. П. Заросило // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2016. № 4. С. 83–84.

Яценко Наталя Михайлівна
кандидат економічних наук, доцент
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Україна

Попадюк Ольга Олександрівна
кандидат економічних наук
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Україна

Чорна Марія Олександрівна
студентка денної форми навчання
факультету Економіки і управління
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Україна

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗВІТНОСТІ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Бухгалтерський облік, як спеціальна інформаційна технологія, спрямована на задоволення потреб внутрішніх і зовнішніх користувачів в обліковій інформації. Кінцевим продуктом функціонування подібної технології вважається бухгалтерська звітність.

Становлення бухгалтерської звітності вважається незмінним сучасним етапом, який стартував в кінці XV століття з виходом у світ перших облікових технологій класифікації та обробки облікових даних і надання облікової інформації у вигляді, який придатний для прийняття управлінських висновків.

В умовах глобалізації економічних відносин з'являються нові тенденції розвитку бухгалтерського обліку і звітності.

Так, на думку проф. С. Ф. Легенчука провідними тенденціями становлення бухгалтерської звітності вважаються:

- необхідність надання інформації перспективного і прогностного характеру;
- орієнтація в наданні бухгалтерської звітності не на певну групу користувачів, а створення «загальної користувальницької» орієнтації бухгалтерської звітності [1, с. 61–62].

Тенденції і спрямованості подальшого становлення системи бухгалтерської звітності можливо ідентифікувати, виходячи з тих завдань, які вважаються дослідниками більш актуальними.

Процес стандартизації в обліковій сфері триває вже кілька десятиліть і проходить в напрямку глобалізації [2, с. 43]. Стандартизована область фінансової звітності та її аудиту як для компаній державного, так і недержавного сектора. Не можна не звернути увагу на проблему розробки внутрішніх стандартів обліку.

На думку Л. С. Корабельнікової, необхідно застосовувати комплексний підхід для створення внутрішніх стандартів формування облікової інформації [3, с. 24]. Причому стандартизація характерна також і для сфер, близьких до облікової і роблять свій вплив на неї. Прикладом можуть служити міжнародні стандарти підзвітності, які вже широко поширені в світі. Серед них слід особливо підкреслити прийняття такого стандарту (який передбачає сертифікацію), як стандарт ISO 37001 до: 2016 «Система управління протидією хабарництву». Стандарт створювався для формування єдиного пакету вимог до організації антикорупційної комплаєнс-програми.

Провідними причинами становлення звітності вважаються:

- появи неупереджених віянь, пов'язаних зі зміною фінансових укладів (формацій, цивілізацій), ускладненням домашньої роботи компаній і фінансових ринків, а також відповідним ускладненням системи бухгалтерського обліку, як інформаційної моделі фірми, що функціонує в мінливому зовнішньому середовищі;
- іманентність тенденції стосовно бухгалтерської звітності як складової облікової системи. Іманентні тенденції розвитку бухгалтерської звітності притаманні будь-якій складовій системи бухгалтерського обліку, що прогресивно розвиваються.

У складі іманентних тенденцій можна відзначити належні види:

- диференціація звітності, має на увазі появу нових видів бухгалтерської звітності в залежності від зростаючих запитів користувачів. Диференціація бухгалтерської звітності, як риса становлення пояснюється важливим рівнем адаптивності облікової системи до зовнішніх умов її функціонування. Звичайним вважається поява в бухгалтерській звітності такого синтетичного об'єкта обліку як гудвіл, якого не було в балансах до тих

пiр, поки були вiдсутнi операцiї, що стосуються об'єднання бiзнесу;

- зведення спiльної системи стереотипiв складання економiчної звітностi, заснованої на єдиних принципах i способах бухгалтерського облiку;
- поява нових i змiна прiоритетностi iснуючих форм звітностi. З широким розвитком бiржової роботи на початку ХХ ст. i швидким розвитком ринкiв iнвестицiйних грошових коштiв, спостерiгається змiна прiоритетностi форм звітностi.

За методологiчними рiвнями бухгалтерського облiку в розвитку звітностi можливо видiлити наступнi тенденцiї:

- органiзацiйнi тенденцiї: стосуються органiзацiйних якостей зведення системи звітностi на масовому, мунiципальному рiвнi i на рiвнi певної фiрми. До цих тенденцiй можна вiднести гармонiзацiю, стандартизацiю та конвергенцiю бухгалтерської звітностi;
- змiстовнi тенденцiї: стосуються конфiгурацiї розкладiв до внутрiшнього (змiстовного) заповнення показникiв бухгалтерської звітностi, конфiгурацiї її об'єкта i предмета з урахуванням передових iнтеграцiйних вiянь становлення облiкових систем в свiтi. До цих тенденцiй має бути вiднесений перехiд вiд економiчної до вбудованої звітностi, тобто одночасне вiдображення грошових i нефiнансових показникiв з метою розширення iнформацiйного поля фiрми;
- технiко-органiзацiйнi тенденцiї пов'язанi з розвитком технiко-технологiчного базису процесу складання та оприлюднення фiнансової звітностi. Дана тенденцiя характеризується появою та впровадженням в облiковiй роботi «вiртуальної звітностi» (доступ та подання крiзь iнтернет), «Хмарнi облiковi технологiї» (використання серверiв для розміщення облiкових баз даних компанiй), «онлайн — Бухгалтерiя» (комплексна обробка облiкових даних та їх оприлюднення в мережi iнтернет), «онлайн-подання звітностi» (передача i правки звітностi в мережi iнтернет) i т. п.

Як показали проведенi дослiдження система бухгалтерської звітностi вважається сигнальним iнструментом, який вiдображає взаємозв'язок мiж облiковою системою та iснуючими запитами користувачiв облiкової iнформацiї. Розвиток бухгалтерської звітностi є перманентним явищем, яке характеризується постiйною появою нових тенденцiй.

Література

1. Легенчук С. Ф. Бухгалтерське відображення інтелектуального капіталу: дис... канд. екон. наук: 08.06.04. Житомир, 2006. 264 с.
2. Темнікова К. М. Проектне фінансування і застосування міжнародних стандартів фінансової звітності // Міжнародний бухгалтерський облік. 2011. № 10. С. 43–48.
3. Корабельникова Л. С. Стандартизація процесу формування облікової інформації // Аудитор. 2016. № 7. С. 24–30.

Section 2.

PUBLIC ADMINISTRATION, SELF-GOVERNMENT AND PUBLIC SERVICE

Геворкян Артем Юрійович
*кандидат економічних наук, доцент
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
м. Харків, Україна*

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ЗАГРОЗ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВУ ЯК ФАКТОР ЗМІЦНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

У новітніх глобалізаційних умовах існування стан захищеності окремого індивіду від внутрішніх і зовнішніх інформаційних загроз є важливою складовою національної безпеки. Динаміка і характер розвитку інформаційного суспільства створюють нові та підсилюють існуючі виклики і небезпеки, які спрямовані на особистість як найуразливіший суб'єкт інформаційно-комунікаційних відносин [1].

Інтенсивність використання гіперглобальних комунікаційних мереж, транскордонність інформаційного суспільства викликає численні деструктивні явища, інформаційні ризики й загрози, які зумовлюють наявність прямої залежності між ними та постійно виникаючими проблемами національної безпеки [2]. Все це актуалізує сучасні тенденції реалізації «трикутника» інтересів основних суб'єктів інформаційно-комунікаційних відносин в галузі забезпечення інформаційної безпеки, зокрема: особистості, суспільства і держави.

Відзначимо, що постійний розвиток та вдосконалення системи інформаційно-комунікаційних технологій є наслідком її ускладнення та найчастіше відображають неготовність суб'єктів протидіяти

сучасним кібератакам (перш за все, це стосується численних користувачів Інтернету). Треба зазначити, що результатом цих адресних кібератак є ситуація, коли суб'єкт, який здійснює кібератаку (хакер), отримує повний контроль над мобільним чи стаціонарним інформаційно-комунікаційним пристроєм а, отже, й доступ до всієї інформації про власника, включаючи конфіденційну інформацію, що є прямою загрозою національній безпеці країни. Такі цілеспрямовані атаки часто націлені саме на користувачів, що мають певний політико-фінансовий або інший статус та володіють важливою інформацією державного значення [3].

Для розробки механізмів протидії зазначеним негативним тенденціям постає нагальна необхідність згрупувати основні види та форми загроз й запропонувати шляхи їх подолання, які спрямовані на формування та зміцнення національної безпеки в сфері інформаційно-комунікаційних технологій (табл. 1).

Таблиця 1

Виявлення та шляхи подолання загроз інформаційному суспільству як фактор зміцнення національної безпеки

№ з/п	Види загроз	Форми загроз	Комплексні шляхи подолання загроз як фактор зміцнення національної безпеки
1.	Залежно від мети, переслідуваної суб'єктом, який здійснює загрозу	– вплив на свідомість та психологічний стан члена інформаційного суспільства; – надання деструктивного впливу, що може завдати шкоди здоров'ю особистості; – оволодіння особою (конфіденційною) інформацією з метою використання її в протиправних цілях; – поширення ідеології тероризму, радикальних ідей в інформаційно-комунікаційних мережах; – фінансове шахрайство; – розвиток антигромадських стереотипів поведінки	– виявлення суб'єкту який здійснює загрозу та здійснення відповідних заходів щодо припинення його протиправних дій; – роз'яснення інформаційному суспільству основних способів уникнення загроз та засад демократії і свободи, які є головним політичним курсом країни; – впровадження механізмів економічної та фінансової безпеки
2.	В залежності від джерела загрози	– злочинці та злочинні угруповання, діяльність яких спрямована на крадіжку інформації, персональних даних, розкрадання чужого майна шляхом шахрайства у інформаційній сфері;	– постійний моніторинг інформаційно-комунікаційних джерел з метою виявлення та запобігання порушення адміністративного та кримінального законодавства країни у сфері

Продовження табл. 1

		– злочинці та злочинні угруповання, що поширюють в глобальному інформаційному просторі різні форми сексуального насильства та здійснюють торгівлю забороненими наркотичними засобами і психотропними речовинами	- розповсюдження забороненої інформації; - створення нових та удосконалення існуючих засобів захисту носіїв інформації з метою їх розповсюдження серед суб'єктів інформаційно-комунікаційних відносин
3.	Загрози в мережі Інтернет	– небезпечні інтернет-сайти (ряд пошукових сервісів передбачають різні способи інформування користувачів про рівень благонадійності того чи іншого сайту); – фішингові сайти; – шкідливе програмне забезпечення; – спам-розсилки; – шахрайські сайти, рекламовані з метою отримання прибутку (фінансові піраміди, так звані лже-вірусники, фальшиві інтернет-магазини та ін.); – інтернет-майданчики, спрямовані на вплив на індивідуальну свідомість молоді	– удосконалення нормативно-правового поля країни щодо контролю за мережею Інтернет та розповсюдженням в неї забороненої інформації та сайтів; – підвищення інформаційної грамотності суспільства та суб'єктів господарювання в сфері захисту особистої і корпоративної інформації від злочинців; – повне блокування підозрілих сайтів, які можуть загрожувати національній безпеці країни; – виявлення та притягнення до відповідальності осіб, які займаються розповсюдженням забороненої інформації і шахрайством на теренах Інтернету
4.	Загрози національній безпеці у інформаційній сфері новітнього типу	– загрози від файлів cookies, які можуть чинити прямий або непрямий вплив на політичні погляди в інформаційному суспільстві, а також інші загрози національній безпеці; – загрози, спрямовані на трафік віртуальної валюти Bitcoin; – загрози конфіденційності персональних даних внаслідок новітньої технології онлайн-реклами Real-Time Bidding (RTB)	– розробка нових технологій щодо блокування завантажень файлів cookies на інформаційно-комунікаційні пристрої; – можлива заборона віртуальної валюти Bitcoin на усій території країни у зв'язку з неможливістю її контролювати з боку уповноважених державних органів; – своєчасне реагування на виникаючі нові загрози та небезпеки у мінливому інформаційно-комунікаційному просторі

Джерело: розроблено автором на основі [3–6]

Таким чином, можна зробити висновок, що глобальний характер інформаційного розвитку, формування транснаціональної інформаційної інфраструктури та інформаційного суспільства породжує чимало нових і непростих проблем, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки в сфері застосування та неналежного користування інформаційно-комунікаційними технологіями. Вирішення багатьох з цих проблем можливе лише на засадах вдосконалення відповідного національного законодавства, а також багатостороннього міжнародного співробітництва, послідовного висунення пропозицій, здатних поставити під національний та міжнародний контроль джерела загроз інформаційній безпеці.

Література

1. Антоюк В. П. Залученість населення України в процеси цифровізації. Побудова інформаційного суспільства: ресурси і технології: мат-ли XVIII Міжн. наук. практ. конф. (Київ, 19–20 вересня 2019 р.). Київ: УкрІНТЕІ С. 13–17.
2. Хаба Р. С. Деструктивні інформаційні впливи в сучасних умовах. Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. 2017. № 1(21). С. 216–224.
3. Нашинець-Наумова А. Ю. Інформаційна безпека: питання правового регулювання: монографія. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2017. 168 с.
4. Політанський В. С. Світові моделі та фундаментальні принципи інформаційного суспільства. Науковий вісник Ужгородського національного університету: серія «Право». Випуск 43, Том 1. 2017. С. 34–39.
5. Ткачук Т. Ю. Інформаційна безпека: сучасні підходи до визначення категорії. Актуальні питання публічного та приватного права. 2017. № 2 (16). С. 45–54.
6. Золотар О. О. Досвід правового забезпечення інформаційної безпеки в країнах східного партнерства ЄС (Молдова, Грузія). LEX PORTUS. 2017. № 3 (5) С. 70–80.

Section 3.

ECONOMY AND MANAGEMENT OF THE NATIONAL ECONOMY

Абдуллаев Рамзи Эльбрус оглы
д.ф.э., доцент, ведущий научный сотрудник
Институт экономики
Национальной академии наук Азербайджана
г. Баку, Азербайджан

РОЛЬ ИНВЕСТИЦИЙ В АГРАРНУЮ ИНФРАСТРУКТУРУ

Введение. Роль инфраструктуры в становлении и развитии аграрного сектора неоспорима. Международный опыт подтверждает, что инфраструктура формируется в соответствии с растущими потребностями общества. Понятие инфраструктуры впервые было использовано в военной науке в 1940-х годах для обозначения объектов и структур, обеспечивающих жизнеспособность вооруженных сил. Хотя концепция инфраструктуры использовалась в начале двадцатого века, мы все еще видим разные подходы к этой концепции. Согласно К. П. Журавлевой под инфраструктурой понимается совокупность организационно-правовых форм, охватывающих движение товаров и услуг, акты купли-продажи, или совокупность институтов, систем, услуг, предприятий, выполняющих определенные функции для обслуживания рынка и оказываемым им услуг. [1, с. 182]. Более уместно характеризовать инфраструктуру как набор зон обслуживания, связанных с нормальным функционированием производственного процесса. Инфраструктура удовлетворяет больше общественных потребностей, чем индивидуальных.

Этапы создания инвестиционного климата в аграрной инфраструктуре Азербайджанской Республики

В Азербайджанской Республике действуют два закона, регулирующих инвестиционную деятельность:

- Закон Азербайджанской Республики» Об инвестиционной деятельности», утвержденный Указом Президента Азербайджанской Республики № 952 от 13 января 1995 года.
- Закон Азербайджанской Республики» О защите иностранных инвестиций», утвержденный Указом Президента Азербайджанской Республики № 57 от 15 января 1992 года.

В соответствии с ними правительство Азербайджана подписало соглашения с 41 зарубежной страной об устранении двойного налогообложения, поощрении инвестиций и взаимной защите.

На этапах создания инвестиционного климата в аграрной инфраструктуре Азербайджанской Республики первостепенное значение имеет привлечение инвестиций в аграрную инфраструктуру. Рост прямых инвестиций в сельскохозяйственную инфраструктуру играет решающую роль в экономическом развитии. В этом отношении правительство проводит политику «открытых дверей» для привлечения инвестиций в сельскохозяйственную инфраструктуру.

Создание новых рабочих мест в регионах, строительство объектов инфраструктуры, а также усиление социальной защиты наших граждан — главные приоритеты аграрной политики. Степень достижения целей зависит от объема инвестиций в основной капитал в сельском хозяйстве. С другой стороны, ограниченные финансовые ресурсы сельских предпринимателей для расширения своей деятельности, высокий спрос на химические средства защиты, физическое и моральное устаревание большей части используемой техники и оборудования, отсталость институциональных институтов, а также инфраструктуры по сравнению с развитыми странами, высокие затраты и другие проблемы сегодня увеличивают потребность в инвестиционных ресурсах в сельском хозяйстве. Наряду с этим, необходимо также учитывать сезонность сельскохозяйственного производства, разброс продукта по территории и то обстоятельство, что продукт находится вне рынков сбыта, количество осадков, водоснабжение и т.д. Все это напрямую связаны с инвестиционными ресурсами в сельском хозяйстве. В связи с этим рассмотрим инвестиции в основной капитал в сельском хозяйстве страны в 2002–2019 гг.

Как видно из данных таблицы, в 2002–2006 гг. доля инвестиций в основной капитал в сельском хозяйстве в общем объеме инвестиций в основной капитал по стране не достигла даже процентного уровня. Как видно из таблицы, самый высокий предел был в 2010 году (4,35%), в 2012 году (4,21%) и в 2017 году (3,54%), а в 2018–2019 годах он составлял 4%. Наблюдения подтверждают, что доля инвестиций в основной капитал в сельском хозяйстве значительно отстает от международных норм. Так, в развитых странах доля инвестиций в основной

Таблица 1

**Инвестиции в основной капитал в сельском хозяйстве
(в миллионах манатов)**

Годы	Всего инвести- ций в основной капитал	Инвестиции в основной капи- тал в сельском хозяйстве (I)	Сельскохозяй- ственная про- дукция (Y)	Удельный вес, %
2002	2,107.0	18.5	1342.9	0.88
2003	3,786.4	37.4	1450.5	0.99
2004	4,922.8	35.0	1572.7	0.71
2005	5,769.9	40.7	1844.8	0.71
2006	6,234.5	58.3	2115.5	0.94
2007	7,471.2	243.3	2918.6	3.26
2008	9,944.2	336.5	3505.9	3.38
2009	7,724.9	266.6	3805.5	3.45
2010	9,905.7	431.0	3877.7	4.35
2011	12,799.1	437.3	4525.2	3.42
2012	15,407.3	648.8	4844.6	4.21
2013	17,850.8	574.3	5244.6	3.22
2014	17,618.6	363.9	5225.8	2.07
2015	15,957.0	355.4	5635.3	2.23
2016	16,772.8	325.1	5632.4	1.94
2017	17,430.3	617.8	6580.0	3.54
2018	17244.9	764.4	7010,0	4.4
2019	17184.3	722.4	7836.7	4,2

Источник: www.stat.gov.az

капитал в сельском хозяйстве составляет не менее 15–20% от доли инвестиций в основной капитал в стране.

Посредством построения математической функции инвестиций в сельское хозяйство можно определить степень влияния инвестиций в основной капитал в сельском хозяйстве на уровень производства продукции. Как теоретически, так и практически эту функцию можно построить по-разному. Например, как зависимость инвестиций в основной капитал в сельском хозяйстве от объема сельскохозяйственного производства, от нормы рентабельности в сельском хозяйстве,

процентных ставок и т.д. По нашему мнению, в общем виде это можно представить следующей математической формулой:

$$I = I_0 + b * Y \quad (1)$$

здесь; I — инвестиции, I_0 — автономные инвестиции, Y — сельскохозяйственное производство, b — предельная склонность.

Таким образом, на основании таблицы 1 при выполнении расчетов с помощью программного пакета eviews были получены следующие расчеты.

$$\hat{I} = 1583.280 + 7.403518 * b$$

$$(348.4) (0,82)$$

$$R^2 = 83,5 \quad DW = 0,98$$

Dependent Variable: MK

Method: Least Squares

Date: 05/03/21 Time: 12:00

Sample: 2002 2019

Included observations: 18

MK=C(1)+C(2)*IK

	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C(1)	1583.280	348.4124	4.544269	0.0003
C(2)	7.403518	0.822289	9.003544	0.0000
R-squared	0.835160	Mean dependent var		4164.928
Adjusted R-squared	0.824857	S.D. dependent var		2006.480
S.E. of regression	839.7126	Akaike info criterion		16.40844
Sum squared resid	11281877	Schwarz criterion		16.50737
Log likelihood	-145.6759	Hannan-Quinn criter.		16.42208
F-statistic	81.06381	Durbin-Watson stat		0.981621
Prob(F-statistic)	0.000000			

Данные показывают, что стандартные отклонения уравнения намного меньше полученных коэффициентов. Коэффициент обнаружения также показывает, что модель адекватна на 83,5%. Хотя коэффициент DW модели несколько ниже, однако это дает некоторые основания что-то сказать о построенной модели. Исследование показывает, что в среднем объем автономных инвестиций в основной капитал в сельском хозяйстве ежегодно должен составлять не менее 1583 миллиона манатов.

Банковские кредиты, используемые для финансирования инвестиций в основной капитал с целью достижения эффективности и экономического развития, также играют важную роль в развитии сельского хозяйства. Предприниматели неохотно вкладывают средства в сельское хозяйство, потому что оно считается сектором с высоким уровнем риска, а норма рентабельности или прибыли невысока. Привлечение банковских кредитов в сельское хозяйство также часто бывает неэффективным. Это связано с тем, что процентные ставки по кредитам слишком высоки. Однако Национальный фонд поддержки предпринимательства в нашей стране предоставляет кредиты сельскому хозяйству в нашей стране на определенных льготных условиях. Принимая во внимание определенные финансовые ограничения сельскохозяйственных рабочих, руководство страны предоставляет сельскохозяйственным работникам определенные льготы не только в плане кредита, но и в плане налогов.

Международный опыт показывает, что каждая страна заинтересована в привлечении наряду с внутренними инвестициями иностранных инвестиций для развития экономики страны. Например, опыт Китая, Индии, Объединенных Арабских Эмиратов и других стран. Основными преимуществами инвестирования в Азербайджанскую Республику для иностранных инвесторов являются:

- наличие выгодных условий и юридических гарантий для инвесторов;
- высокий уровень прямых иностранных инвестиций в регионе на душу населения;
- создание открытой экономики;
- предоставление налоговых льгот сельхозпроизводителям;
- богатые природные ресурсы;
- выгодное стратегическое положение;
- наличие местной рабочей силы.

Принимаемые государством меры по улучшению инвестиционного климата в стране для социально-экономического развития Азербайджанской Республики и достигнутые успехи высоко оцениваются влиятельными международными организациями, ведущими мировыми инвесторами. В результате Азербайджан как развитая страна всегда находится в центре внимания.

Литература

1. Журавлева Г. П. экономическая теория; Москва, 2009. 992 с.
2. Инвестиционный климат в Азербайджане. URL: http://www.azerbaijans.com/content-_1614_en.html.
3. Сельское хозяйство Азербайджана. Статистический ежегодник. 2019. 644 с.
4. Гусейнов М. С., Амрахов В. Т., Гасымов А. М., Гасанов А. Ф., Нариманов Н. А. Диверсификация структуры аграрного производства (на примере Гянджа-Газахского экономического района). Баку: Фонд развития науки, 2016. 168 с.
5. URL: <https://www.stat.gov.az/>

Садыгов Юнус Муса оглу
*кандидат экономических наук, доцент,
ведущий научный сотрудник
Института экономики
Национальной академии наук Азербайджана
г. Баку, Азербайджан*

АГРАРНО-ПЕРЕРАБАТЫВАЮЩАЯ ПРОМЫШЛЕННОСТЬ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ И НАПРАВЛЕНИЯ ЕЕ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

Введение. Создание агропромышленной системы в Азербайджане в соответствии с требованиями модернизированной новой экономической системы зависит от целенаправленного развития предпринимательской деятельности в стране. Наблюдения показывают, что в результате проводимой в последние годы политики диверсификации доля добавленной стоимости в ненефтяном секторе в ВВП достигла 69% [1].

Развитие предпринимательства в стране отражается на улучшении бизнеса. Правительство Азербайджана сделало многое для развития бизнеса и, как следствие, значительно улучшило свои позиции в рейтинге Всемирного банка Doing Business. В настоящее время Азербайджан занимает 63-е место среди 189 стран, но его потенциал очень велик. Мы даже достигли первой десятки по некоторым направлениям. Наша страна занимает 10-е место по регистрации собственности (по методике 2015 г.) и 7-е место по регистрации предприятий. Однако другие показатели предпринимательства и условий ведения бизнеса в рейтинговой таблице Всемирного банка не внушают оптимизма [2].

В целях дальнейшего развития агроперерабатывающего сектора государство уделяет особое внимание реализации инвестиционных проектов, предоставлению льготных кредитов, и деятельность в этом направлении расширяется. Примером таких мер поддержки является предоставление государством льготных кредитов за счет средств Национального Фонда Поддержки Предпринимательства [3].

Оценка современного состояния аграрно-перерабатывающей отрасли. Сельскохозяйственное сырье специализируется на производстве

готовой продукции для перерабатывающей промышленности. Сюда входят следующие отрасли промышленности: пищевая, алкогольная, табачная и текстильная. В следующей таблице представлены объемы производства переработанной промышленной продукции за 2000–2019 гг.

Таблица 1

Объем производства (млн. долларов)

	2000	2005	2010	2015	2019
Производство пищевых продуктов	831,8	1385,4	2436,2	1498,4	2108,7
Производство напитков	30,5	91,8	215,4	114,5	254,8
Производство табачных изделий	22,4	38,6	28,2	16,0	146,4
Текстильная промышленность	31,1	44,1	37,2	18,1	179,0

Источник: Государственный статистический комитет

Как следует из таблицы 1, все позиции обрабатывающей промышленности за последние пять лет резко выросли, что является результатом более успешной политики правительства.

Можно с уверенностью сказать, что перерабатывающая промышленность является локомотивом аграрного сектора. Основными покупателями, развивающими сельское хозяйство, а также обеспечивающими сельскохозяйственную продукцию в основном рынком сбыта, являются именно перерабатывающие предприятия. В стране есть перерабатывающие предприятия, которые соответствуют современным стандартам, но их недостаточно. Как известно, текущее состояние и развитие перерабатывающих предприятий сильно зависят от предпринимательской среды в стране.

То, что сегодня количество предприятий обрабатывающей промышленности в стране не сталкивается с производством сельскохозяйственной продукции, а точнее недостаточно, говорит о том, что эта отрасль нуждается в больших объемах инвестиций. Отметим, что недостаточное количество предприятий по переработке сельскохозяйственной продукции в Азербайджане и отставание некоторых из них от современного спроса приводит к замедлению уровня роста производства существующей продукции, потере определенной части продукции, негативно сказывается на обеспечении потребителей разнообразной местной продукцией. В связи с этим необходимо обеспечить полную реализацию имеющихся возможностей, в частности, улучшение предпринимательской и конкурентной среды, предотвращению потерь произведенной продукции, максимальному использованию имеющегося биологического

потенциала, производство только сельскохозяйственной продукции, превращение ее в готовые потребительские товары путем переработки и доставка покупателям, биологические, технические и организационные — экономические факторы в едином и органическом стекле.

Из-за разнообразия продукции, выращиваемой в сельском хозяйстве, различается и состав продукции агроперерабатывающей промышленности. Мука, сахар, масло, крахмал, консервированные фрукты и овощи, а также чайная промышленность перерабатывают сельскохозяйственные культуры.

Хлебопекарная, макаронная, кондитерская, концентратная промышленность занимаются переработкой полуфабрикатов от первичной переработки в конечные продукты. Одной из категорий продукции, включаемой в агроперерабатывающую промышленность, является производство алкогольных и безалкогольных напитков и сигарет [4].

Восстановление виноградарства и выращивания табака, создание мощностей по переработке этих продуктов и, наконец, возвращение традиционных рынков для вина и табачных изделий значительно повысит эффективность существующих земель в стране.

В советское время местные табачные фабрики снабжались табаком только за счет местного сырья. Тысячи семей занимались выращиванием табака в Исмаиллинской, Габлинской и Шеки-Закатальской зонах.

Похожая ситуация может быть отнесена к виноградарству. В свое время азербайджанское вино занимало важное место на соседнем российском рынке. Это правда, что в то время нас считали одной страной, и плановая экономика решала рынок. Но у каждого периода свои требования. Сегодня два основных фактора — цена и качество — это основа для того, чтобы занять место на российском рынке. Учитывая все это, я хотел бы завершить наши размышления следующими предложениями.

Выводы

- Поддержка приоритетных направлений в переработке сельскохозяйственной продукции и содействие в создании агроперерабатывающих комплексов и структурных изменений является приоритетом. В настоящее время рынок виноградарства и табачных изделий очень слаб. Поэтому фермеры не могут должным образом заниматься производством винограда и табака. Для этого было бы целесообразно предоставить большую часть льготных кредитов (60–70%), выделяемых из Национального Фонда Поддержки Предпринимательства, предпринимателям, работающим в этой сфере. Если посчитать стоимость современных средних перерабатывающих заводов для нашей страны в 5–10 млн. долларов, это будет означать, что Национальный

Фонд Поддержки Предпринимательства будет предоставлять в долг около 20 перерабатывающих заводов в год, что приведет к значительному оживлению в агропромышленный сектор страны. При этом следует снизить годовые процентные ставки по кредитам в этой сфере с 6% до 2–3%, продлить льготный период и смягчить условия кредита, короче говоря, он должен быть доступен для предпринимателей, работающих в регионы.

- Необходимо очень серьезно бороться с монополией, прекратить дела предпринимательства, покровительствующие высокопоставленным чиновникам, создать здоровую конкурентную среду при создании и разработке предприятий агро-промышленности. Перерабатывающими предприятиями должны заниматься профессиональные предприниматели, способные выводить свою продукцию на зарубежные рынки.
- Эффективность технических растений и винограда значительно выше, чем у зерновых растений. Более эффективным было бы восстановление посевной площади виноградников и технических растений. Если в 70–80-е годы XX века слава азербайджанского вина, пережившего пик своего развития, снова вернется к себе, это приведет к многочисленному валютному притоку в страну.
- В 1997 году Азербайджан подал заявку на вступление во Всемирную торговую организацию. Уже 24 года ведутся неэффективные переговоры с организацией. Если мы присоединимся к этой организации, иностранные инвестиции в страну увеличатся, и параллельно будет увеличиваться количество предприятий по переработке сельхозпродукции, что в конечном итоге приведет к увеличению сельскохозяйственного производства.

Литература

1. Комитет по статистике Азербайджанской Республики. URL: https://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/
2. Всемирный банк «Doing business». URL: <https://russian.doingbusiness.org/ru/doingbusiness>
3. Итоговый отчет Национального Фонда Помощи Предпринимательству Азербайджанской Республики за 2016 год. URL: <http://edf.gov.az/>
4. Садыгов Ю. М. Текущая ситуация и перспективы развития агропромышленного сектора в Азербайджане // Издательский дом «Европа». Баку, 2018. 85 с.

Section 4.

ECONOMICS OF TOURISM

Покоłodна Марія Миколáйна
кандидат географічних наук, доцент
Харківський національний університет імені О.М. Бекетова
м. Харків, Україна

Салій Вікторія Сергіївна
магістр спеціальності 242 Туризм
Харківського національного університету імені О.М. Бекетова
м. Харків, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ТА ПОТЕНЦІАЛ ПРИРОДОЗНАВЧИХ ЕКСКУРСІЙ В ХАРКІВСЬКОМУ РЕГІОНІ

Природознавчі екскурсії — це різновид тематичних екскурсій які мають на меті розширення природничо-наукових знання, виховання любові до рідного краю, розвиток естетичного смаку, виступають змістовною формою відпочинку та екологічної освіти і виховання. Оскільки місцем проведення таких екскурсій здебільшого виступають відкриті природні простори і відповідно проходять вони на свіжому повітрі їх актуальність, особливо в період всесвітньої ковід-кризи зростає. Крім того зростанню інтересів суспільства до природничої тематики та збереження навколишнього природного середовища сприяють і про-екологічні настрої в прогресивних верствах суспільства. Саме тому дослідження особливостей та потенціальних можливостей організації та проведення даного виду екскурсій є актуальним питанням для сучасного етапу розвитку екскурсійної діяльності.

За змістом природознавчі екскурсії поділяються на оглядові та тематичні. Тематичні екскурсії в свою чергу можуть бути: ботанічними, зоологічними, гідрологічними, геологічними, по унікальних пам'ятках природи.

Щодо оглядових екскурсій, то їх зміст розкриває географічне положення певних територій та її природні умови: геологічна будова і корисні копалини, рельєф, клімат, рослинний і тваринний світ. Оглядова екскурсія повинна будуватися по підтемах, що поєднуються між собою логічними переходами, що відбивають взаємозв'язок предметів і явищ у природі. Завжди в такі багатотемні природничі екскурсії включена підтема охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних багатств.

Щодо тематичних екскурсій, то серед них ботанічні екскурсії є найбільш поширеними. Так потенціал Харківській області дозволяє організувати наступні екскурсії: «Дендрологічний парк Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва», «Краснокутський дендрологічний парк».

При проведенні зоологічних екскурсій потрібно розкрити вплив біологічних умов на видовий склад, розвиток, чисельність, міграцію тварин. Щодо прикладів таких екскурсій у Харківській області, то це «Екскурсія до Державного музею природи Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (відділ хребетних тварин)», «Екскурсія до Екопарку Фельдмана», «Екскурсія до Харківського зоологічного парку» та інші.

Щодо гідрологічних екскурсій, то вони переважно організовуються до узбережжя морів, водоспадів, озер чи річок. На Харківщині можна організовувати екскурсії до парку Саржин Яр, де протікає річка Саржинка та до скверу Стрілка. Крім того, є гідрологічні пам'ятки природи, одне з яких — це джерело ім. Г. С. Сковороди, що розташоване між смт. Бабаї та Високий, у лісовому масиві.

Стосовно геологічних екскурсій, то вони знайомлять із походженням і будівлею Землі, багатствами надр, розповідають про значення корисних копалин. У Харкові це можуть бути: «Екскурсія до Державного музею природи Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (геологічний відділ)», «Екскурсія до геологічної пам'ятки природи — гори Кременець м. Ізюм».

Далі зупинимося більш детально на особливостях розробки та методиці проведення природознавчих екскурсій.

Опис природи в природознавчих екскурсіях може мати як науковий так і літературний характер. В такому випадку в екскурсії зачитуються вірші, уривки прози, створені письменниками та поетами під час перебування в різних куточках природи, або безпосередньо в місцевості проведення екскурсії.

Об'єкти природознавчих екскурсій знаходяться в постійному русі, у взаємозв'язку, змінюють свій вигляд (луг навесні й восени,

море в штиль і шторм), а об'єкти або природні явища іноді не можна показати в натурі (ми чуємо спів птахів, але їх самих не бачимо). На це випадок потрібно ретельно готувати та відпрацьовувати прийоми використання та демонстрації матеріалів портфеля екскурсовода. Портфель природничої екскурсії може включати: аудіозаписи, відеоматеріали, фотозображення, різні колекції.

При підготовці екскурсії важливо враховувати транспортну та пішохідну безпечну доступність до екскурсійного об'єкту, зручність для огляду та спостереження.

У програмі екскурсійного обслуговування обов'язково необхідно запланувати відпочинок екскурсантів на природі (у лісі, біля водойми, на лузі), під час якого можна проводити інтерактивні заходи та прийом їжі. Спеціально для цього, наприклад, в національних-природних парках Харківської області існують обладнані рекреаційні зони.

Не менш важливою особливістю природознавчих екскурсій є підготовка вступної частини, тобто вироблення та донесення до екскурсантів вимог та рекомендацій щодо правил поведінки та дотримання вимог безпеки на природних об'єктах.

Природно, що у тематичних екскурсіях основна тема розкривається в кінцевому пункті тому, що під час переїзду об'єктів, зв'язаних з нею, може і не бути. Проте на шляху проходження групи зустрічаються об'єкти, що викликають інтерес в екскурсантів, про які екскурсовод дає довідки, тому важливим при підготовці даної екскурсії є дбайливе вивчення і відбір необхідної шляхової інформації та ілюстративних матеріалів «портфеля екскурсовода» до неї. Здебільшого такі матеріали носить краєзнавчий характер. Головною вимогою до змісту шляхової інформації є те, що в ній не повинний повторюватися матеріал екскурсії, що буде викладатися в кінцевому пункті даного маршруту. Досить часто природничу екскурсію поєднують з відвіданням тематичного музею чи окремої тематичної музейної експозиції.

З методичних прийомів розповіді в природознавчих екскурсіях найбільше часто прибігають до опису, характеристики і пояснення, завдяки яким можна розкрити причинні зв'язки між об'єктами природи. Глибше пізнати навколишню природу допомагають спостереження за рослинами, тваринами і явищами природи.

При показі об'єктів природи застосовується природничо-науковий аналіз, порівняння по подібності і розходженню. У природознавчих екскурсіях широко використовується прийом зорової реконструкції.

До природознавчих екскурсій по Харківській області належать такі які вже користуються популярністю серед споживачів це: «Екскурсія

до НПП «Гомільшанські ліси», «Екскурсія до НПП «Слобожанський», «Екскурсія до НПП «Дворічанський» + Кицівська пустеля».

Отже, вище описані особливості природознавчих екскурсій слід враховувати під час їх розробки та проведення. Адже Харківська область має ще значний потенціал для організації даного виду тематичних екскурсій, зокрема це регіональні ландшафтні парки, біостанція ХНУ ім. В. Н. Каразіна, пам'ятки природи в різних районах області, рекреаційні території біля Печенізького водосховища та Ізюму.

Література

1. Покоłodна М. М. Організація екскурсійної діяльності: підручник / М. М. Покоłodна; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. 180 с.

2. Бабарицька В. К. Екскурсознавство і музеєзнавство: навч. посібник / В. К. Бабарицька, А. Я. Короткова, О. Ю. Малиновська. Київ: Альтерпрес, 2007. 462 с.

Section 5. MATHEMATICAL METHODS IN ECONOMICS

Григорян Манушак Айвазовна
кандидат экономических наук, доцент
Национальный аграрный университет Армении
г. Ереван, Армения

МЕТОДИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ ОПТИМИЗАЦИИ МЕЖОТРАСЛЕВОЙ СТРУКТУРЫ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА

Выявление общих тенденций развития отраслей и согласование этих тенденций с гипотезами роста элементов конечного продукта является одной из основных целей прогнозных расчетов межотраслевой структуры агропромышленного комплекса.

В данной статье выясняются причины, выявляющие наличие рассматриваемого важного свойства, которые дадут возможность в дальнейшем сформулировать общесистемные критерий отбора альтернативных уравнений для включения в схему прикладной прогнозной модели. Для моделей, содержащих показатели среднегодовых производственных фондов, другой причиной может быть использование коэффициентов пересчета прироста основных фондов отраслей в среднегодовое выражение [3].

Хорошо известная модель с коэффициентами капиталоемкости и технологической структуры отраслевых капитальных вложений [2; 5]

$$x_t = a_t x_t + b_t k_t (x_{t+1} - x_t) + \bar{y}_t, \quad (t = 0, 1, \dots, T) \quad (1)$$

где a_t — матрица коэффициентов прямых затрат размерности $n \times n$,
 b_t матрица технологической структуры основных капитальных

вложений размерность $n \times n$, $\sum_{i=1}^m b_{ijk} = 1$, $(j=1, k)$ k_t — диагональная матрица коэффициентов капиталоёмкости, y_t — заданный вектор конечного продукта, x_t — искомый вектор валовых выпусков отраслей. По этой модели вычислительные эксперименты требуют значительно меньших условий, связанных с подготовкой экзогенной информации и с разработкой алгоритма расчетов. Если все коэффициенты модели неизменны, то из (1) получим два взаимосвязанных баланса формирования потребности в продукции отраслей, исходя из заданных объемов конечного продукта и потребностей производственного строительства.

$$\begin{aligned} x_t &= (H - a)^{-1} bk(x_{t+1} - x_t) + (H - a)^{-1} \bar{y}_t, \\ x_{t+1} &= (H - a)^{-1} bk(x_{t+1} - x_{t+1}) + (H - a)^{-1} \bar{y}_{t+1}, \end{aligned} \quad (2)$$

Далее будем иметь

$$\Delta x_{t+1} = (H - a)^{-1} bk(\Delta x_{t+1} - \Delta x_{t+1}) + (H - a)^{-1} \Delta \bar{y}_{t+1},$$

или

$$\Delta x_{t+1} = x_{t+1} - x_t, \quad \Delta \bar{y}_{t+1} = \bar{y}_{t+1} - \bar{y}_t \quad (3)$$

Умножим обе части (3) слева на матрицу bk и обозначим через $Z_t = bk\Delta x_{t+1}$ часть конечного продукта фондосоздающих отраслей, идущую в году t на обеспечение производственных капитальных вложений

$$Z_t = bk(H - a)^{-1} (Z_{t+1} - Z_t) + bk(H - a)^{-1} \Delta \bar{y}_{t+1}, \quad (4)$$

где $Z_t = bk(H - a)^{-1} (Z_{t+1} - Z_t)$ — часть конечного продукта фондосоздающих отраслей, связанная с обеспечением прироста полных затрат всех отраслей под наращивание объема производства в году $t + 1$ по сравнению с годом t ; $bk(H - a)^{-1} \Delta \bar{y}_{t+1} = V_t$ — часть конечного продукта фондосоздающих отраслей, направляемая на прирост полных затрат всех отраслей для наращивания объема конечного потребления в году $t + 1$ по сравнению с годом t . Поскольку в матрице b только две ненулевые строки, n -векторы Z_t и V_t имеют только две ненулевые координаты для фондосоздающих отраслей. Поскольку векторы Z_{t+1} и Z_t имеют только две ненулевые координаты, справедливо равенство

$$\sum_j A_{ij} (Z_{j,t+1} - Z_{jt}) = A_{i,7} (Z_{7,t+1} - Z_{7,t}) + A_{i,14} (Z_{14,t+1} - Z_{14,t}) \quad (5)$$

где A_{ij} — соответствующий элемент матрицы $(H-a)^{-1}$, откуда получаем систему двух разностных уравнений первой степени относительно $Z_{7,t}$ и $Z_{14,t}$.

$$\begin{aligned} Z_{7,t} &= \sum_i b_{7,i} K_i A_{i,7} (Z_{7,t+1} - Z_{7,t}) + \sum_i b_{7,i} K_i A_{i,14} (Z_{14,t+1} - Z_{14,t}) + \sum_i b_{7,i} k_i \sum_j A_{ij} \Delta \bar{y}_{j,t+1} \\ Z_{14,t} &= \sum_i b_{14,i} K_i A_{i,7} \left(Z_{7,t+1} - Z_{7,t} + \sum_i b_{14,i} K_i A_{i,14} \right) (Z_{14,t+1} - Z_{14,t}) + \sum_i b_{14,i} K_i \sum_j A_{ij} \Delta \bar{y}_{j,t+1} \end{aligned} \quad (6)$$

в матричной записи

$$\begin{pmatrix} Z_{7,t} \\ Z_{14,t} \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} d_{11} & d_{12} \\ d_{21} & d_{22} \end{pmatrix} \begin{pmatrix} Z_{7,t+1} - Z_{7,t} \\ Z_{14,t+1} - Z_{14,t} \end{pmatrix} + \begin{pmatrix} V_{7,t} \\ V_{14,t} \end{pmatrix}.$$

В отличие от сильно выраженной матрицы b , коэффициенты которой измеряют потребность в продукции фондосоздающих отраслей, связанную с обеспечением единицы производственных капитальных вложений, D является невыраженной. Из системы (6) определяется возможный объем продукции фондосоздающих отраслей, направляемой в производственное строительство в году $t+1$. Основой такого расчета являются объемы продукции в году t . Рассматриваемая модель — полудинамическая, с прямой рекурсией, ее траектория-решение находится последовательно, шаг за шагом.

Предложим, что $\begin{pmatrix} V_{7,t} \\ V_{14,t} \end{pmatrix}$ и $\begin{pmatrix} Z_{7,t} \\ Z_{14,t} \end{pmatrix}$ известны в году t , с помощью (6)

находим ΔZ_{t+1} и $Z_{t+1} = Z_t + \Delta Z_{t+1}$. Такая схема дает основание для

интерпретации $\begin{pmatrix} Z_{7,t} \\ Z_{14,t} \end{pmatrix} = Z_t$ и $\begin{pmatrix} Z_{7,t+1} \\ Z_{14,t+1} \end{pmatrix} = Z_{t+1}$ как инвестиционных

ресурсов экономики в году t и соответственно $t+1$. Для года $t+1$ они определяются двумя группами факторов. К первой отнесем уровень этих ресурсов в предшествующем году, а также объемы прироста конечного продукта Δy_{t+1} , ко второй — качественные и технологические факторы: коэффициенты полных затрат отраслей, капиталоемкости, а также показатели технологической структуры отраслевых капитальных вложений. Динамика объемов производства отраслей $\{x_t\}$ носит при такой постановке модели подчиненный характер и определяется, как и в статическом межотраслевом балансе, по вектору конечного общественного продукта

$$x_t = (H-a)^{-1} y_t = (H-a)^{-1} (Z_t + \bar{y}_t) \quad (7)$$

Свойства решения исходной модели во многом зависят от свойств системы (6) и обусловлены двумя базисными гипотезами исследуемой модели: линейностью всех рассматриваемых экономических взаимосвязей и обязательностью полного использования всех ресурсов. В силу этих гипотез пропорции развития инвестиционных ресурсов определяются соотношением между полной инвестиционной технологической структурой производства сельскохозяйственной продукции, с другой стороны ее переработки. Наиболее соответствующей задаче перспективных расчетов межотраслевой структуры АПК будет гипотеза, по которой $(d_{11} / d_{21}) < (d_{12} / d_{22})$. Основанием для этого утверждения служат особенности межотраслевой структуры полных капитальных затрат на производство дополнительной единицы конечного продукта. Для системы (6) относительную неустойчивость (устойчивость) можно связывать с эластичностью структуры инвестиционных ресурсов в году $t+1$ по отношению к их структуре в базовом году t . при определении прогнозных тенденций развития отраслей необходимо ориентироваться на трендовый характер используемой в модели экзогенной информации, которая необязательно полностью соответствует особенностям того или иного года. Гладкое решение в общем случае может быть обеспечено его относительной устойчивостью. Следовательно, применение этой модели для прогнозирования предъявляет к экзогенной информации требование определенной согласованности между частными прогнозами отдельных параметров.

Литература

1. Wurtele Z. A. Note on Some stability Properties of Leontief's Dinamic Models-Econometrica. 1959. V. 24. № 4.
2. Leontief W. Dinamic Inverse-In: Contribution into Input-Output Anolisis Amsterdam, 1969.
3. Роговский Е. А. Некоторые вопросы построения динамических межотраслевых моделей. изв. АН СССР. серия экономич. 1980. № 3.
4. Гершензон М. А. Анализ упрощённых динамических моделей межотраслевого баланса. Новосибирск: Наука, 1975.
5. Берри Л. Я. и др. Использование межотраслевого баланса в долгосрочном прогнозировании. В кн: Методология прогнозирования экономического развития СССР. М.: Экономика, 1971.

Section 6.

LAW

Yakushchenko Yuliia
*PhD Student of the
Sumy State University
Sumy, Ukraine*

Hrybachova Iryna
*Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor
Sumy State University
Sumy, Ukraine*

ESSENTIAL FEATURES OF A SURROGACY CONTRACT IN UKRAINE

Surrogacy is characterized as a fairly safe and effective alternative to human procreation. Being one of the assisted procreation methods, surrogacy is being used increasingly often, giving rise to new ethical and legal challenges. Therefore, there is an urgent need for its proper legal regulation.

Failure of the law to develop in tandem with social norms may lead to new interpretations of existing laws. The most effective way to solve this problem within the framework of legal regulation is using a contract. Since family relationships have become even more unique due to the wide possibilities of assisted reproductive technologies (ART), they often do not fit into the limitations of regulatory legal acts. They can be more functionally regulated using a contract.

A surrogacy contract is not enshrined in regulatory enactments in the legislation of Ukraine. However, the Civil Code of Ukraine determines that the parties have the right to conclude a contract that is not provided for by acts of civil law but meets the general principles of civil law (part 1 of Article 6) [1].

The provisions of Article 627 of the Civil Code of Ukraine provide for the freedom of contract. Thus, the parties are free to conclude a contract,

choose a counterparty and determine the terms of the contract, taking into account the requirements of the Civil Code of Ukraine, other acts of civil legislation, business customs, requirements of rationality and fairness [2, p. 74].

The contract regulates relations between potential parents and the surrogate mother and defines each of the parties' rights, obligations, and responsibilities. The parties can determine the solution to various problematic issues that may arise during the implementation of surrogacy arrangements. The contract must be concluded on the terms and following the procedure defined in the second section of the Civil Code of Ukraine.

The parties to the surrogacy contract are a surrogate mother and potential parents. The medical institution where the surrogacy program is implemented provides appropriate medical services, i.e., operates within the scope of the contract for the provision of medical services. The surrogacy contract regulates the relationship between potential parents and the surrogate mother. The surrogate mother's husband is not a party to the contract. However, his written consent regarding the participation of the legal spouse is mandatory, which is stipulated in the Order of the Ministry of Health No. 787 [3].

The features of the surrogacy contract are as follows:

- a surrogacy contract has certain features of a service contract, which is regulated by the provisions of the Civil Code of Ukraine. Therefore, within the framework of a surrogacy contract, services can be considered as the obligation of a surrogate mother to carry pregnancy and give birth to a child for potential parents who pay her compensation;
- the parties are exclusively individuals (potential parents and a surrogate mother);
- the contractor must provide the service personally under Part 1 of Article 902 of the Civil Code of Ukraine (a surrogate mother personally carries the pregnancy and gives birth to a child for potential parents). It is not possible to assign the obligation to perform the contract to another person.

According to Article 638 of the Civil Code of Ukraine, a contract is concluded if the parties agree on all the essential terms of the contract in due form. The essentials of the contract are the subject matter of the contract, conditions defined by law as essential or necessary for this type of contract, and those conditions on which an agreement must be reached upon the application of at least one of the parties [1]. The essential conditions of the surrogacy contract include the following:

1. Subject of the contract. Considering the subject of the surrogacy contract, scientists point out an ambiguous solution to the issue of the subject of such a contract. Some of them indicate its similarity with the service contract. Other scientists point out that the subject of the surrogacy contract is the actions of a surrogate mother who undertakes to carry the pregnancy and give birth to a child and provide her consent for genetic parents to register the child.

2. The next essential condition of the surrogacy agreement is the term. The moment of embryo implantation is proposed to be considered the beginning of the contract, and the transfer of the child to potential parents and payment of compensation to the surrogate mother — as the moment of termination of such a contract [4, p. 364].

3. A compensation for surrogate mother services should also be considered an essential condition of the surrogacy contract. In the case of a non-commercial (altruistic) surrogacy, compensation under the contract includes expenses such as payment for all medical procedures and consultations and other expenses that may arise during the implementation of the surrogacy program. If commercial surrogacy is implemented, the surrogate mother, in addition to the expenses listed above, receives monetary compensation, the amount of which is determined by the parties to the contract and fixed therein.

4. An essential condition is the form of the contract. According to Part 1 of Article 639 of the Civil Code of Ukraine, a contract can be concluded in any form if the requirements for the form of the contract are not established by law [1]. In addition, the Order of the Ministry of Health of Ukraine No. 787 as of September 09, 2013 On Approval of the Procedure for the Use of Assisted Reproductive Technologies in Ukraine provides for the presence of a notarized copy of the written contract (clause 6.11 of Section VI Surrogate Motherhood) [3].

Thus, the surrogacy contract plays an important role in regulating all relations that arise within the framework of the surrogacy program. Due to the lack of a legally enshrined form of a surrogacy contract in the current legislation of Ukraine, discussions are underway about its legal affiliation to legally defined contracts. The essential conditions of this contract are the subject matter, term, form, and price. It is important to specify in the contract all the rights and obligations of all parties, possible force majeure, etc. It is necessary to enshrine the form of a surrogacy contract in legislation, indicating that it must be notarized and registered by the state. Such measures are necessary to protect the rights and legitimate interests of both the parties to the contract and the child born by a surrogate mother.

References

1. Civil Code of Ukraine. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (Accessed on May 5, 2021).
2. Holovashchuk A. P. Pravovi aspekty dohovoru pro surohatne materynstvo [Legal Aspects of Surrogacy Contract]. Biuleten Ministerstva yustytysii Ukrainy. 2013. No. 9. P. 73–78.
3. Pro zatverdzhennia Poriadku zastosuvannia dopomizhnykh reproduktyvnykh tekhnolohii v Ukraini: Nakaz Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy vid 09.09.2013 r. № 787 [On Approval of the Procedure for the Use of Assisted Reproductive Technologies in Ukraine: Order of the Ministry of Health of Ukraine No. 787 dated September 09, 2013]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13> (Accessed on May 5, 2021).
4. Talanov Yu. Yu. Aktualni problemy surohatnoho materynstva v zakonodavstvi Ukrainy [Topical Issues of Surrogacy in the Legislation of Ukraine]. Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs. 2012. No. 1(56). P. 360–368.

Павлига Анастасія Вадимівна
аспірантка кафедри аграрного, земельного та екологічного права
Національного університету «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ВИКОРИСТАННЯ ГІДРОЕНЕРГЕТИКИ СВІТУ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Стрімкий розвиток відновлюваних джерел пояснюється їхньою ключовою роллю для: а) скорочення викидів парникових газів та їх негативного впливу на екологію, однак гідроенергетика може бути одним із варіантів розв'язання даної проблеми шляхом застосування стабільного, збалансованого та інтегрованого підходу; б) диверсифікацією та вдосконаленням енергетичної безпеки, а також заміною обмежених викопних ресурсів.

Як і будь-яке джерело енергії, відновлюване чи невідновлюване, гідроенергетика має як плюси, так і мінуси, пов'язані з її використанням. Нижче розглянемо деякі основні переваги та недоліки гідроенергетичних технологій.

Гідроенергетика виробляється з води, тому вона є чистим джерелом палива, тобто не забруднює повітря, як електростанції, які спалюють викопне паливо, таке як вугілля або природний газ. Енергія, вироблена за допомогою гідроенергетичних об'єктів, залежить від кругообігу води, який рухається від сонця, що робить його відновлюваним джерелом енергії, яке є більш надійним та доступним, ніж викопне паливо, що швидко виснажується.

Деякі гідроелектростанції можуть швидко перейти від нульової потужності до максимальної потужності. Оскільки гідроелектростанції можуть негайно генерувати електромережу, вони забезпечують істотну резервну потужність під час великих відключень електроенергії або перебоїв.

Поруч із багатьма перевагами, гідроенергетика не позбавлена й недоліків. Так, наприклад, великі проекти дамб можуть порушити річкові екосистеми та завдати шкоди дикій природі та витіснити її мешканців. Греблі також заважають риbam, хоча таке обладнання,

як рибні сходи, призначене для того, щоб допомогти рибі піднятися по греблях та потрапити в нерестові райони вище за течією, такі заходи є не завжди ефективними. Наприклад, у басейні річки Колумбія на північно-західному узбережжі Тихого океану лосось втратив доступ приблизно до 40 відсотків свого історичного середовища існування через греблі гідроенергетичних споруд [1].

Зміна клімату та підвищений ризик посухи також впливають на гідроелектростанції світу. У західній частині США викиди вуглекислого газу за 15-річний період були на 100 мегатонн вищими, ніж зазвичай, тому деякі комунальні підприємства звернулися знову до вугілля та газу, щоб замінити гідроенергію, втрачену через посуху [2].

Існує думка, що вплив гідроелектростанцій на навколишнє середовище можна пом'якшити та залишатися низьким у порівнянні зі спалюванням викопного палива. Але для цього слід планувати греблі більш стратегічно, щоб забезпечити проходи риbam, тоді як потоки води на існуючих греблях можна відкалібрувати, щоб дати екосистемам більше часу на відновлення після циклів затоплення.

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що для розв'язання цих проблем необхідно: а) переглянути довгострокові цілі та пріоритети розвитку гідроенергетики в світі; б) зосередитися на розвитку напрямів енергозбереження та енергоефективності; в) відповідні нормативно-правові акти повинні бути оновлені із урахуванням екологічної ситуації світу та на місцях, шляхом проведення оцінки стану довкілля. А також запровадити плани реалізації відповідних стратегій розвитку.

Саме тому, такі напрацювання слід здійснювати на підставі оптимального співвідношення економічної, екологічної та правової позиції.

Дослідження здійснене в межах виконання проекту «Альтернативна енергетика в Україні: шляхи системного законодавчого стимулювання», за фінансової підтримки Національного фонду досліджень України (договір № 30/02/0360 від 28.04.2021 року).

Література

1. Hydropower pros and cons. URL: <https://www.solarreviews.com/blog/hydroelectric-energy-pros-and-cons> (date of access: 04.06.2021).
2. В Колумбии исчезла вторая по величине река. Как это случилось. URL: <https://www.bbc.com/russian/features-47169351> (дата звернення: 06.06.2021).

Section 7. MANAGEMENT

Колодіч Юлія Ігорівна

магістр

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

ПРОЕКТНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК СУЧАСНИЙ ІННОВАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Виклики сьогодення потребують від системи освіти створення умов для інтелектуального розвитку людського капіталу, що є вирішальним фактором конкурентоспроможності держави. Загальновідомо, що система освіти розвиватиметься в необхідному напрямі тільки тоді, коли є попит і пропозиції на її освітні послуги (продукти) й орієнтуватиметься на актуальні запити користувачів освітніх послуг і стан їхнього задоволення. Такий підхід до організації життєдіяльності закладу освіти забезпечується проектним менеджментом, який в умовах сьогодення є технологією, яка гарантує інтелектуальний розвиток підростаючого покоління.

Механізм менеджменту у галузі вищої освіти визначено у Законі України «Про вищу освіту». Сама система вищої освіти представлена у ст. 16, до якої належать вищі навчальні заклади всіх форм власності; інші юридичні особи, що надають освітні послуги у галузі вищої освіти; органи, які здійснюють управління у галузі вищої освіти. Ст. 17 обумовлює ієрархію цієї системи. Так, КМУ через систему органів виконавчої влади здійснює державну політику в галузі вищої освіти; організовує розробку та здійснення відповідних загальнодержавних та інших програм; у межах своїх повноважень видає нормативно-правові акти з питань вищої освіти; забезпечує контроль за виконанням законодавства про вищу освіту. На жаль, дефініція «менеджмент» жодного разу не зустрічається в самому законі [2].

Менеджмент в освіті — це комплекс принципів, методів, організаційних форм та технологічних прийомів управління освітнім процесом, спрямований на підвищення його ефективності.

Керівники успішних організацій ефективно використовують технологію проектного менеджменту. Це підтверджується статистичними даними: технологію проектного менеджменту використовують в управлінні керівники 74% організацій, а 37% використовують її під час організації робочих процесів [7]. Підкреслимо, що для закладів освіти використання технології проектного менеджменту є запорукою успішного позиціонування на ринку освітніх послуг і ринку праці.

За даними РСОД [9], що формується на підставі даних ЄДЕБО в Україні налічується 855 закладів вищої освіти, з них 449 університетів, академій, інститутів та 406 коледжів, училищ, технікумів, відокремлених підрозділів, які поки відносяться до сфери вищої освіти, але через деякий час будуть віднесені до сфери фахової перед вищою або професійно-технічної освіти, тобто загальна кількість закладів вищої освіти буде зменшена. Загальна кількість ЗВО в Україні дуже велика і потребує ефективного управління як в середині закладу так і на державному рівні.

Застосуванню проектно-орієнтованого підходу до управління закладами вищої освіти, методів управління окремими процесами, в тому числі і комунікаційними, присвячені дослідження Білощицького А. О., Борзенко-Мірошніченко А. Ю., Воркут Т. А., Гогунського В. Д., Колесникової К. В., Логінова О. В., Оберемка І. І., Полотай О. І, Рулікової Н. С., Россошанської О. В., які спираються на методологію проектно-орієнтованого управління, представлену в працях зарубіжних дослідників: Тернера Дж. Р., Танаки Х., Буркова В. М., Воропаєва В. І.; а також в працях вітчизняних вчених: Бушуєва С. Д., Бушуєвої Н. С., Вайсмана В. А., Данченко О. Б., Кононенка І. В., Кошкіна К. В., Рача В. А., Рибак А. І., Руденко С. В., Хрутьби В. О., Чернова С. К., Фесенко Т. Г., Шахова А. В. та ін.

Проектний менеджмент передбачає здійснення проектної діяльності, яка має такі ознаки: наявність мети або цілі, які можна виразити словами або записати; етапи — проекти можуть бути довгостроковими, але не можуть бути нескінченними; ресурси — фінансові, трудові, матеріальні або інформаційні.

Проектний менеджмент, за визначенням DIN 69901, — це сукупність завдань, організації, методів і засобів управління для реалізації проекту. Характеристику проекту можна визначити як певну сукупність управлінських завдань та організаційних дій, методів і засобів, спрямованих на досягнення визначеної мети проектною діяльністю [1].

Акцентуємо, що сам проект характеризується неповторністю умов, в яких здійснюється проектна діяльність, таких, як: унікальність визначеної мети; тимчасові, фінансові, людські та інші обмеження; відмежування від інших намірів; специфічна для проекту організація його здійснення [8].

На сьогодні інноваційний розвиток закладу вищої освіти — це певний проект, який є процесом, що має часові обмеження (визначено початок і кінець) і здійснюється для реалізації певних цілей. Керівник освітньої організації забезпечує позитивну динаміку інноваційного розвитку шляхом здійснення загального управління закладом методами проектного менеджменту.

Використання технології проектного менеджменту надають унікальності управлінській діяльності. Вона стає проектною діяльністю. Принциповою відмінністю проектною діяльності закладу освіти від традиційної, яка орієнтована на процес, полягає в тому, що: можна один раз вивчити виконання операцій і потім щоразу їх повторювати, а в діяльності, що організована як проектна, то управлінські дії будуть щоразу іншими. Таку діяльність можна назвати інноваційною. Використання технології проектного менеджменту потребує постійного оновлення змісту робіт, використання додаткових знань, навичок і засобів для задоволення або перевищення потреб і бажань зацікавлених осіб (замовника) проекту [12].

Підкреслимо, що найважливішими складниками проекту є чітка орієнтація на результативність заходів, необхідність їхнього досягнення у визначений проміжок часу в умовах обмеженості ресурсного забезпечення.

Проектний менеджмент для керівника закладу вищої освіти допомагає планувати заходи щодо розвитку цього закладу так, щоб вони були реалізовані; вибудовувати структуру проекту так, щоб вона була чіткою та ясною; ефективно й умотивовано організовувати кооперацію проектною команди; включати зміни, що відбуваються як у зовнішньому, так і у внутрішньому середовищі, в процес розвитку освітньої організації.

Таким чином, ми розглянули певну характеристику проектного менеджменту як провідної технології управління інноваційним розвитком освітньої організації і з'ясували, що саме використання методів проектного менеджменту забезпечить успішність життєдіяльності освітньої організації і сприятиме її конкурентоспроможності. Підкреслимо, що технологія проектного менеджменту є відповіддю на виклики сьогодення, а володіння нею керівником закладу вищої освіти сприятиме сталому розвитку людського капіталу в Україні.

Література

1. В Германии определяют общую характеристику проектного менеджмента на основе DIN 69901. URL: econbooks.ru/books/part/13476
2. Закон України «Про вищу освіту» // Верховна Рада України Закон від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
3. Інноваційний тип розвитку. URL: uk.wikipedia.org/wiki/Інноваційний_тип_розвитку
4. Мармаза О.І. Менеджмент освітньої організації / О.І. Мармаза. Х.: ТОВ «Щедра садиба», 2017. 126 с.
5. Менеджмент в освіті: Підручник / За ред. проф. В. Крижка. К.: Освіта України, 2020. 465 с.
6. Поняття проекту. URL: <http://library.if.ua/book/134/9063.html>
7. Проектний менеджмент для інноваційного розвитку освітніх організацій України: навч. посіб. для підготовки магістрів за спеціалізаціями «Управління навчальним закладом» та «Управління проектами», підвищення кваліфікації слухачів, керівників навчальних закладів / З. В. Рябова, А. Б. Єрмоленко, Т. А. Махиня та ін.; за заг. ред. В. В. Олійника, Ф. Фреха; НАПН України, ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти»; КультурКонтакт Австрія. Київ, 2017. 118 с.
8. Проектный менеджмент для проектно-ориентированных компаний. URL: <http://www.pmpprofy.ru/content/rus/65/659-article.asp>
9. Реєстр суб'єктів освітньої діяльності. Заклади вищої освіти. URL: <https://registry.edbo.gov.ua/>
10. Сутність проектного підходу до управління організацією. URL: pidruchniki.com/19610401/menedzhment/upravlinnya_proektam
11. Хміль Ф.І. Основи менеджменту: Підручник. К: Академвидав, 2003.
12. Newton R. The Project Manger's Book of Checklists. Everything you need to complete a project successfully, smoothly and on time. Harlow: Pearson. 2008.
13. Shattock M. Managing successful universities / M. Shattock. Berkshire: Society for Research into Higher Education & Open University Press, 2003. 201 p.

Section 8. ECONOMICS AND ENTERPRISE MANAGEMENT

Нечипорук Наталія Віталіївна
*кандидат економічних наук,
завідувач кафедри фінансів та обліку
Відкритий міжнародний університет
розвитку людини «Україна»
м. Київ, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ЗВІТНОСТІ

За останній час численна кількість компаній приходить до усвідомлення того, що залучення не фінансової звітності до корпоративної практики покращує сталий розвиток бізнесу, сприяє підвищенню ефективності персоналу та лояльності споживачів. Також публічне інформування соціальних ініціатив доводить прозорість системи управління, тим самим покращуючи та зміцнюючи репутацію компанії [1].

Соціальним звітом підприємства є не просто звіт кількісних і якісних показників його громадської діяльності, а складна система інформації, що відображає значущі соціальні аспекти його діяльності, які можуть призвести до суттєвих наслідків для самого підприємства, споживачів даної продукції, державних органів, акціонерів, контрагентів або будь-яких інших пов'язаних з ним груп суспільства. У свою чергу, корпоративний соціальний звіт або корпоративна звітність в галузі сталого розвитку — документ, в якому комплексно відображаються основні результати і показники діяльності компанії в галузі соціальної відповідальності та сталого розвитку [2].

Корпоративна соціальна звітність: забезпечує формування позитивного іміджу, зміцнення громадської довіри та лояльності до компанії; сприяє створенню сприятливого соціального середовища в регіонах діяльності, підтримання соціальної стабільності; спрямована на під-

вищення капіталізації компанії в довгостроковій перспективі, зміцнює довіру інвесторів, будучи показником зниження не фінансових ризиків; дозволяє підвищити рівень корпоративного управління, сприяє виявленню соціальних проблем та оцінки ризиків у даній сфері, підвищує ефективність корпоративних комунікацій.

Практика складання соціальної звітності була введена провідними світовими корпораціями з кінця 1970-х років в цілях зміцнення ділового іміджу підприємства та підвищення його інвестиційної привабливості. Сучасні соціальні ініціативи поряд з тим зумовлюють прибутковість підприємств і їх комерційний успіх. Соціальний звіт служить додатком до бухгалтерського звіту підприємства і містить кілька розділів: про взаємодії підприємства з навколишнім середовищем і проведення заходів, спрямованих на охорону природи; про економічних взаємовідносинах із суспільством (включає дані про заробітної плати, продуктивності праці, створення робочих місць, розхожих на нові технології і наукові дослідження, а також про витрати на навчання) і про соціальні взаємини, що містять, наприклад, відомості про безпеку виробництва, умовах праці, здоров'я персоналу, плинність кадрів, дотримання трудового права, прав людини тощо. Ці показники характеризують соціальну ефективність підприємства. Важливим елементом в процесі соціальної звітності є взаємодія з «зацікавленими сторонами» (стейкхолдерів), громадськістю. Тобто, широке коло людей, груп, організацій, державних структур, на які компанія надає вплив в тому чи іншому вигляді. Способи впливу на них різноманітні: основна діяльність, випускаються продукти або послуги, технології виробництва, бізнес-рішення і стратегії, що приймаються керівництвом компанії, участь у політичній діяльності та лобіювання законопроектів та ін.

Ще однією складовою звіту є моніторинг і оцінка внутрішніх процесів управління в компанії. Вона служить засобом спілкування компанії з зовнішнім світом, демонструє вміння бачити ризики та вживати своєчасні та адекватні дії щодо їх запобігання та зниження. Для зовнішньої аудиторії: владні структури, інвестори або партнери, представлена у звітах інформація є об'єктом аналізу і порівняння, тому порівняльність даних у звіті — одна з найважливіших його характеристик.

За стандартами складання корпоративного соціального звіту, у ньому мають бути такі дані: ключова інформація про діяльність організації за певний період в контексті сталого розвитку та різних аспектах; значна увага у звіті відведена питанням корпоративного управління і розширення діалогу з зацікавленими сторонами — ці питання є дуже важливими для підвищення прозорості компанії і відповідності її діяльності кращим світовим практикам; представлення інформації в області

соціально-трудоових відносин, поліпшення умов праці, якості життя співробітників, яка відображає прагнення компанії підтримувати статус одного з найкращих роботодавців країни; частина звіту присвячена діям компанії у сфері забезпечення безпеки праці і збереження здоров'я своїх співробітників; звіт відображає взаємовідносини компанії з місцевими громадами: принципи соціального партнерства, основні підходи до діяльності компанії щодо розвитку територій присутності, здійснювані програми та проекти; важливе місце в документі займають відомості про вплив виробничих процесів організації на екологічну обстановку, зниження негативного впливу виробництва на навколишнє середовище; звіт описує діяльність компанії в рамках розвитку нових технологій і нових ділових практик в галузі сталого розвитку.

Фактично більшість підприємств готують річні звіти, які включають інформацію про сталий розвиток, використовуючи різні стандарти і нормативні бази звітності зі сталого розвитку, розроблені незалежними і неурядовими організаціями. В Україні найбільш часто використовуються дві нормативні бази звітності: Глобальна ініціатива зі звітності (Global Reporting Initiative) (ГІЗ) і Глобальний договір Організації Об'єднаних Націй (United Nations Global Compact) (ГДООН). ГІЗ — це незалежна організація, створена у 1997 році для розробки нормативної бази звітності зі сталого розвитку. Компанії застосовують ГІЗ добровільно для відображення результатів своєї господарської, природоохоронної та соціальної діяльності, дотримуючись низки показників, які компаніям рекомендують використовувати.

Дана система пропонує методику кількісної зміни соціальної та екологічної відповідальності з використанням конкретних показників. Одним з переваг стандарту є його гнучкість: в рамках звіту компанії можуть застосовувати його частково або ж користуватися загальними принципами [3].

Іншим стандартом звітності являється AA1000 S(Account Ability 1000 Series): розроблений Інститутом соціальної та етичної звітності; дана система звітності направлена на упорядкування соціальних ініціатив підприємства та підвищення їх ефективності; стандарт встановлює процедуру підготовки звітності й визначає набір критеріїв оцінки соціальної звітності. Ключовим принципом, що лежить в основі цього стандарту, являється діалог зацікавленими сторонами. Найпоширеніша форма соціальної звітності — вільна форма, яку використовує більшість підприємств. Як правило, це барвисті буклети про благодійні заходи підприємства, підтримку освіти в країні, охорону здоров'я, культуру і спорт, а також глянцеові брошури про досягнення в області охорони навколишнього середовища, прав людини, умов праці. Проте дана форма не гарантує

достовірності даних звіту, не забезпечує їх порівняння з показниками інших підприємств, що не визнається міжнародними організаціями.

Українські компанії, які підготували звіти відповідно до стандартів ГІЗ, є великими організаціями. Деякі компанії, які підготували зазначені звіти, відзначили, що для збору необхідних даних і підготовки звіту їм було потрібно мінімум півроку. Обмежене застосування стандартів ГІЗ компаніями в Україні та інших країнах може пояснюватися великий об'ємністю і складністю її посібників для застосування невеликими організаціями. Отже, корпоративний соціальний звіт демонструє значущі соціальні аспекти роботи підприємства. Це у свою чергу сприяє розвитку бізнесу та покращення іміджу компанії. Особливість складання такої звітності полягає в тому, що вона формується за певними стандартами, та включає в себе показники, які характеризують соціальну ефективність підприємства. Найпоширенішою нормативною базою для складання соціальної звітності є глобальна ініціатива зі звітності. Вона дає компаніям право вибору, адже є добровільною.

Розвиток корпоративної соціальної відповідальності дозволяє [4]: збільшити прибуток, прискорити темпи його зростання; отримати доступ компаніям до соціально відповідальних інвестицій, при розподілі яких інвестори беруть до уваги показники, що характеризують діяльність компанії в соціальній та етичній сферах, у сфері захисту навколишнього середовища, збільшити продуктивність і якість продукту (послуги); отримати більше можливостей залучити й утримати співробітників (люди воліють працювати в компаніях, цінності збігаються з їх власними); скоротити претензії з боку регулюючих органів; зробити більш ефективним управління ризиками; підвищити економічну безпеку. Існує декілька індексів, що дозволяють оцінити ступінь соціальної відповідальності організацій — це FTSE4 Good, Dow Jones Sustainable Index та ін.

Література

1. Корпоративна соціальна звітність. URL: http://www.prioritet-pr.com/corporate_social_reporting.php
2. Соціальна звітність. URL: http://studme.org/19480327/ekonomika/sotsialnaya_otchetnost_predpriyatiya
3. Корпоративна соціальна звітність. URL: <http://www.pwc.com/ua/ru/publications/publication026.html>
4. Зінченко А. Г. Соціальна відповідальність в Україні: Погляди різних стейкхолдерів / А. Г. Зінченко, М. А. Саприкіна // Регіональний аспект. К., 2008. 60 с.

Central European Education Institute (Bratislava, Slovakia)
National Institute of Economic Research (Batumi, Georgia)
Batumi Navigation Teaching University (Batumi, Georgia)
Regional Academy of Management (Kazakhstan)
Public Scientific Organization «Ukrainian Assembly of Doctorsof Sciences
in Public Administration» (Kyiv, Ukraine)
Interregional Academy of Personnel Management (Kyiv, Ukraine)
Institute of Vocational Education of the National Academy
of Pedagogical Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)
Institute of Professional Qualifications (Kyiv, Ukraine)
supported by
Financial and Economic Scientific Union and Publishing house
«INTERNAUKA» (Kyiv, Ukraine)

Abstracts of scientific papers

VIII INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE:
«SCIENCE AND GLOBAL STUDIES»

Prague, Czech Republic

May 17, 2021

Published in original edition

Address: Ukraine, Kyiv, st. Pavlovskaya, 22, of. 22

Contact number: +38(044) 222-5-889

E-mail: info@frada.com.ua

<http://frada.com.ua>

<http://inter-nauka.com>

Signed to print 26.04.2021. Format 60×84/16

Offset paper. Garniture SchoolBookAC. Duplicator printing.

Issue 100. Order № 435.

Negotiable price. Printed from the finished layout.

Printed by Publisher PLC «Center for Educational Literature»
Certificate on making the subject of publishing in state register
of publishers, manufacturers and distributors of
publishing products: Series DK № 2458 or 30.03.2006